

JAUME TORRAS ELÍAS (1943-2024)

JOAQUIM NADAL I FARRERAS
ICRPC-CERCA

L'historiador Jaume Torres Elías, el segon per l'esquerra, en l'acte de presentació dels seus llibres *Fabricantes sin fábrica*, i *La industria antes de la fábrica*, a la Universitat Pompeu Fabra, el 10 de maig de 2019. (Fotografia: Universitat Pompeu Fabra)

El recent traspàs del professor Jaume Torras Elías ha estat des del primer moment una notícia d'impacte. La Societat Catalana d'Estudis Històrics vol recollir aquest sentiment col·lectiu de la comunitat historiogràfica i vol participar amb una nota d'urgència per fer memòria de l'historiador que ens ha deixat. De forma immediata a la notícia del seu traspàs han proliferat les notes d'evocació i reconeixement i en aquest sentit vull ressaltar el text del professor Ricardo Robledo: *Jaume Torras Elías (1943-2024)*, *In Memoriam* a la pàgina web Conversaciones sobre Historia i escrit el mateix 18 de juliol, data del traspàs de Jaume Torras: <<https://conversacionsobrehistoria.info/2024/07/18/jaume-torras-elias-1943-2024-in-memoriam>>.

Una guia imprescindible que aporta claus personals i elements biogràfics significatius alhora que reflexions bàsiques per al coneixement del seu itinerari intel·lectual, és l'entrevista que li van fer Antonio López Estudillo i Rosa Ros Massana per a la revista *Mestall* en dues parts. Vegeu *Mestall*, núm. 50 (desembre de 2021), p. 44-50, i núm. 51 (juny de 2022), p. 6-11.

Confegim, doncs, la nostra nota memorial amb els elements que aporten aquests treballs biogràfics i el nostre propi record personal.

Fill d'una família de flequers del Clot de Barcelona, ell mateix explica que va aprendre l'ofici i que va entrar al món dels estudis a partir de la constatació que l'escàs nombre d'instituts restringia les possibilitats d'accés dels fills de la menestralia als centres oficials d'estudi. Així, la peripècia dels estudis en una acadèmia i l'obligació d'examinar-se cada any en un parell de dies de les assignatures del batxillerat a l'Institut Menéndez Pelayo de Barcelona fins que finalment va aconseguir entrar a l'Institut Milà i Fontanals. Confessa que, seduït pel professor Cuéllar de Filosofia, es va decantar pels estudis de lletres un cop amb altres companys seus va detectar que els estudis a la facultat d'econòmiques requerien coneixements de matemàtiques. En definitiva, com passa sovint, la vocació d'historiador la podem considerar sobrevinguda i per decantament però és evident que, un cop coneguda la trajectòria posterior, hi va entrar de manera apassionada i vocacional.

A partir de la facultat s'introdueix a la redacció de l'Enciclopèdia Larousse que editava Planeta i que tenia un equip de redacció d'història coordinat per Josep Fonatana i amb participació d'una bona colla d'historiadors vinculats al PSUC. La Caputxinada (1966) i la creació del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona marcarien la seva biografia fins que un cop acabada la carrera se li va oferir l'oportunitat d'anar a París si disposava de la

tesi de llicenciatura (tesina). Per tant, un cop llicenciat a la UB el 1966 va anar a París (1966-1968) a l'Institut d'Histoire économique et sociale, on trobaria Pierre Vilar de director.

De retorn de París va començar una trajectòria acadèmica ascendent amb la mateixa implicació en la docència, la recerca i la gestió. Ha estat un professor excel·lent que ha seduït els estudiants amb qui ha compartit els seus treballs. Destacar l'excel·lència en docència no hauria de ser notícia, però passa massa sovint que un bon professor és l'excepció que confirma la regla. Successivament, va desplegar la seva activitat a València (1968-1970), com a ajudant, on coincidí amb Josep Fontana i Jordi Nadal Oller; a l'Autònoma de Barcelona (1970-1980), com a adjunt, on va ser cridat per Jordi Nadal a la facultat d'economiques; i a Saragossa, després de guanyar les oposicions d'agregat (1980-1982); posteriorment retornà com a catedràtic a l'Autònoma de Barcelona (1982-1992) i a la Universitat Pompeu Fabra (1992-2024), on va acabar com a catedràtic emèrit.

En aquesta universitat i en l'etapa del rector Enric Argullol, va ser vicerector i adjunt al rector des de 1994 fins a 2001 i director de l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives (2001-2007).

La seva projecció internacional es va manifestar amb estades en centres estrangers com el Max Plank Institut für Geschichte a Göttingen (1986), la Cornell University d'Ithaca (1992), La London School of Economics and Political Science (1997) i la Universitat de Durham (2000) al Regne Unit.

Ha rebut nombrosos reconeixements, però vull subratllar per damunt de tots els altres la distinció Jaume Vicens Vives que atorga la Generalitat de Catalunya com a reconeixement a una trajectòria docent.

Es va vincular de manera immediata al consell de redacció de la revista *Recerques* que impulsaven els seus amics Josep Fontana, Josep Termes, Joaquim Molas, Ramon Garrabou i Ernest Lluch des de 1970 i en el marc de la seva activitat acadèmica va formar part del consell de redacció de la *Revista de Historia Industrial* (Universitat de Barcelona), que va publicar el seu primer número l'any 1992.

La producció bibliogràfica de Jaume Torras és un destil·lat dels seus treballs de recerca i una permanent actualització de les seves aportacions en revistes, congressos i debats que després ha recollit en aplecs molt rellevants d'aquestes aportacions.

Queda molt lluny en el temps la seva primera aportació pionera i que ja entrava de ple en els intents de revisar les interpretacions de les causes, les

conseqüències i les raons de la rebel·lia camperola expressada en termes de vinculació amb els moviments carlins i tradicionalistes de la reacció contra el liberalisme. Des de ben aviat, Jaume Torras va voler deixar ben clar que s'havia de fugir de les interpretacions maniquees, tradicionalistes o progressistes, i que calia anar a buscar les arrels en els impactes del sistema de producció agrària i d'explotació de la renda i en el rebuig frontal de l'explotació expressada amb reaccions diverses i no susceptibles d'interpretar-se a la mida dels uns o dels altres. Així *La guerra de los Agraviados* (Barcelona, Cátedra de Historia General de España, 1967) s'inscrivía en la col·lecció de tesines que rescatava el professor Carlos Seco Serrano des de la facultat de Lletres de la UB, i abordava un tema que seria objecte d'un plantejament més general en la seva tesi doctoral (UAB, 1971), que va publicar en forma de conjunt de treballs i amb una rigorosa depuració, exigent de tot el que li semblava sobrer, en un llibre que esdevindria un clàssic del tema dins de la prestigiosa col·lecció Ariel Quincenal que inspirava un dels seus mestres, Josep Fontana Lázaro. *Liberalismo y rebeldía campesina, 1820-1823* (Barcelona, Ariel, 1976).

Altres aportacions remarcables són *Tres estudios de historia económica de Aragón* (Universidad de Zaragoza, Departamento de Historia Económica, 1982), amb Carlos Forcadell i Eloy Fernández Clemente, professor de la Universitat de Saragossa amb qui feu amistat durant els seus anys docents.

Fabricants sense fàbrica. Els Torelló d'Igualada (1691-1794) (Vic, Eumo Editorial, 2007), que seria actualitzat en una nova versió a *Fabricantes sin fàbrica, en el camino de la industrialización: los Torelló* (Barcelona, Crítica, 2018).

Les seves aportacions més recents en forma de llibre i compendi d'estudis cal anar-les a buscar a *La industria antes de la fàbrica* (Salamanca, Universidad, 2019) i a *Canvis i conflictes en el món rural català, segles XVIII-XIX: onze estudis d'història econòmica i social* (Girona, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, 2021).

La revisió de les interpretacions sobre els moviments camperols al final de l'Antic Règim, l'estudi de la renda agrària i dels mecanismes de detracció de la renda feudal, la creació per part de fabricants catalans d'una xarxa comercial a tota la Península, l'evolució de la draperia, l'impacte de la producció vitícola en el creixement econòmic de Catalunya en el segle XVIII, la noció sobre la indústria abans de la fàbrica i les mostres de creació d'una activitat comercial i industrial en el trànsit de la societat feudal al món del liberalisme i de l'economia capitalista són els enunciats bàsics de les seves aportacions més remarcables.

Exigència, minuciositat, rigor, excel·lència, discreció. Vet aquí els elements que configuren una trajectòria que ha defugit sempre les temptacions d'exhibicionisme banal i ha mostrat les millors virtuts que hom espera del professorat universitari.